Exercices éventuels

Ytterligare vägskäl, samarbeten och tillkortakommanden.
Henrik Nygren Design 1991–2026

I tioårsåldern visste han inte skillnad på utopi och dystopi. Ingen förväntade sig det heller, inte ens föräldrarna som båda var lärare. Om skolkamraterna på ön ville ha med honom på att bygga en flotte och ta sig till fastlandet tackade han nej. Det går att tolka som feghet, att sällskapet inte passade eller en kombination – eller att fastlandet inte lockade. Han gav hur som helst ingen förklaring. Sanningen – att han hellre ville vara hemma i lugn och ro, städa och sortera på sitt pojkrum, förstod han skulle kunna användas mot honom.

Tjugo år senare, på fastlandet, i huvudstaden, året efter han startat eget, när han på den årliga galan skulle mottaga branschens ädlaste pris för nyskapande design, var han inte nervös. Ingen visste ju vem han var. Men han förstod att fler människor hädanefter skulle försöka få honom inblandad i projekt som saknade förutsättningar att lyckas. Det var en unik, osviklig förmåga han fortfarande besatt, att förstå konsekvenserna redan innan bilan nått sidenkragen.

När han fyllde trettiotre fick han en bok i gåva av en kollega han börjat göra jobb ihop med. Dedikationen kollegan skrivit på försättsbladet upplyste honom om att författaren begått självmord vid trettiotre års ålder – något som inte förvånade honom när han fick klart för sig bokens premiss:

En handfull människor har spolats upp på en öde ö efter att deras fartyg gått under. Deras chanser att överleva är lika med noll. Mardrömmar omöjliggör all sömn. Giftiga ödlor rasslar vid deras fötter, i skyn cirklar blinda, svarta fåglar. Ingen gör en ansats att dyka ner till vraket och bärga kistan med verktyg för att bygga ett flytetyg och ta sig därifrån. Total meningslöshet härskar.

Under sin fortsatta bildningsresa gav han noga akt på skillnaden mellan utopier och dystopier. Det var ju inte så enkelt att de förra slutade lyckligt och de senare gick åt helvete. Distinktionen lockade honom då den hade bäring på vad han sysslade med dagligdags, att medverka till att skapa framgång på olika sätt för sina uppdragsgivare – delge dem koordinaterna för att sikta Lycksalighetens ö.

Tio år tog det innan han gav ut sin första bok. Även den kunde beskrivas som en dystopi. Åtminstone missuppfattades den som en sådan. Den visade hur man genom att använda sig av bortglömda grafiska tekniker och material kunde göra skillnad som designer. Och som uppdragsgivare. Boken var en hyllning till två hedersmän på flanken av den bransch han tillhörde: en klichémakare och en accidenstryckare. Var och en var på väg att slå igen, båda offer på ett pixelerat altare.

Även på ön han vuxit upp fanns offer för en ny tid. Under industrialismen hade ön blomstrat. Järnvägen som anlagts sträckte sig från en utskeppningshamn i söder till en ändstation längst uppe i norr. På mitten låg öns residensstad. Härifrån gick båtarna till huvudstaden. Från den södra hamnen gick båtarna till ... världen. Först tog man sig till fastlandet, till väntande fartyg som avseglade till länder flödande av mjölk och honung. Så småningom slutade fartygen att gå. Hundra år senare, hösten han föddes, revs de sista metrarna järnvägsräls upp och kördes till skroten.

När han gjort avtryck i branschen i tjugo år ville ett etablerat förlag ge ut en bok med en stor intervju och hans samtliga arbeten. Resultatet blev en riktig tegelsten, men innehöll – symboliken till trots – inte särskilt mycket om industrialismen.

En skeppsbruten sjöman försöker skapa sig ett meningsfullt liv av ingenting på en öde ö – för att åratal senare bli räddad. Han lämnar efter sig ett lyckorike i miniatyr, som en hjälp för läsarna att se de brister som råder i deras eget samhälle. Med åren publicerades skeppslaster av översättningar och bearbetningar av originalberättelsen. Intrigen varierades i oändlighet. En tysk pedagog omgestaltade berättelsen till ett samtal mellan en far och hans barn, en stel dialog om rätt och fel. En tysk pietist tyckte inte hjälten skulle dyka efter det förlista skeppets kista med verktyg – utan med egna händer tillverka verktyg för att tillverka verktygen han behövde.

I takt med att jorden krympte under de stora upptäcktsresornas epok och världen översvämmades av tryckta redogörelser för bragderna blev den utopiska genren tvungen att utvecklas. Ingen som läste böckerna trodde längre på att det fanns okända, öde öar. De var alla upptäckta och utmärkta på kartan. Så hjälten fick försvinna ner i jordens innandöme eller till månen och ännu längre ut i kosmos. Och när även de vertikala möjligheterna var uttömda fick han somna och vakna upp i framtiden. De sistnämnda berättelserna brukade sluta med att hjälten blir så äcklad av det perfekta, bekväma livet i framtiden att han lägger sig och sover för att förhoppningsvis vakna upp i nutiden igen. Efter senaste världskriget kom robinsonader med ett olyckligt slut, där blinda, svarta fåglar cirklade i skyn.

När han gjort avtryck i branschen i trettio år gav han på eget bevåg ut en tunnare skrift vars syfte var att belysa givande samarbeten han åtnjutit och samtidigt peka på inspirationskällor, såväl inom som utanför den närmaste kretsen. Det inbegrep både levande och bortgångna internationella storheter vars skapelser skyddades av stiftelser och sterbhus. Den ende som avböjde medverkan var en amerikansk konstnär, legendarisk för sina stränga, förrädiskt enkla skulpturala former. Någon orsak till avslaget gav han inte.

En av de hjältar som fick plats i skriften var en svensk art director och designer som inte längre var i livet. Familjen gav generöst tillstånd. Oavsett om denne hade skapat otaliga utställningskataloger för huvudstadens moderna museum eller annonskampanjer för stora svenska industriföretag såg allt så enkelt och ... lekfullt ut. Mot slutet av sitt liv drev han med Konst som pretention, fotograferade skräp han hittat på marken, tryckte upp vykort,

for till konstens huvudstad och smög olovandes ner alstren i vykortsställen på museer och boklådor. Han kallade sitt projekt *Exercices visuels*. Han gick från att ett helt liv ha gjort saker för världen – till att enbart göra saker för sig själv.

Föräldrarna som bodde kvar på ön hade blivit gamla och han åkte dit oftare för att besöka dem. Samtidigt såg han om sitt hus längst uppe i norr, nästan vid järnvägens tidigare ändstation, ett gammalt hamnkontor som han tagit över och rustat upp tillsammans med hustrun. När han åkte dit ensam brukade han ta med sig katten som sällskap. Hon hade blivit till åren hon med, men var fortfarande fruktad av öns gnagare.

Vid ett sådant besök, när han i skymningen promenerade i ett skogsparti, stod han plötsligt inför en bråte med fallna träd han inte lagt märke till tidigare. Stammarna var alla onaturligt raka, onaturligt kvadratiska och lika långa. Han hämtade bilen, lade beslag på de uttjänta järnvägssliprarna – och lät dagen efter såga ner dem i exakta längder. Resten av helgen ägnade han åt att införliva dem i ett formexperiment som utgick från skräp upphittat på marken. Han provade, flyttade runt träbitarna i ständigt nya kombinationer, blev alldeles febrig, tyckte sig urskilja saker på ... ett annat plan.

Han gjorde uppehåll några timmar. När han kom tillbaka och betraktade arrangemangen av träbitar på golvet gick det upp för honom att de var omöjliga att skilja åt från den amerikanske konstnärens stränga, förrädiskt enkla skapelser, han som avböjt att medverka i trettioårsskriften.

Han packade för att ta kvällsbåten tillbaka till huvudstaden. Katten hade slunkit ut efter lunchen och inte kommit tillbaka. Nu började han bli orolig att missa båten. Han hittade henne under förrådet, obekymrad om avgångstider, ointresserad av formexperiment, oavsett nivån av originalitet.

Det blåste kraftigt så han skulle komma fram först efter midnatt. Familjen torde ligga och sova då. Han hade velat prata med döttrarna. Nu fick det vänta tills nästa dag. Båda döttrarna skulle inom kort vara utflugna för att påbörja egna konstnärliga livsverk. Han ville förmedla en insikt som drabbat honom på ön, något de gärna fick lägga på minnet. Nämligen att man kan göra grejor om världen, för världen – och man kan göra grejor om sig själv, för sig själv. Men ingen tackar dem om de väntar för länge med det senare.

L.F.

Henrik Nygren Design
Åsögatan 113 116 24 Stockholm Sweden
57 Daesagwan-ro 11-gil, 3rd floor 04400 Yongsan-gu, Seoul South Korea
info@henriknygrendesign.se